

Dr Mirosław Grewiński

PTPS/ WSP TWP

Programy i inicjatywy Unii Europejskiej na rzecz osób niepełnosprawnych. Przykład zastosowania Europejskiego Funduszu Społecznego

UWAGA

Wszelkie prawa autorskie zastrzeżone i prawnie chronione. Przedruk materiałów w części lub całości możliwy tylko i wyłącznie za zgodą autora. Cytowanie oraz wykorzystywanie fragmentów prac dozwolone tylko za podaniem źródła.

Copyright by Mirosław Grewiński (w niektórych przypadkach także poszczególne Wydawnictwa).

[Plik pobrano z www.mirek.grewinski.pl](http://www.mirek.grewinski.pl)

(Artykuł ukazał się w: Niepełnosprawność i Rehabilitacja 2/2002)

Europejski Fundusz Społeczny (EFS) jest najstarszym funduszem strukturalnym Unii Europejskiej, który realizuje cele i zadania wynikające z integracji socjalnej Wspólnoty już od 1957 r. Wówczas to na bazie Traktatów Rzymskich powołano do życia instrument mający urzeczywistnić swobodę przepływu osób i asekurować ryzyka socjalne związane z urzeczywistnianiem rynku wewnętrznego.¹

Początkowo fundusz był pasywnym instrumentem wspierania, a to dlatego, że we Wspólnocie dominowała koncepcja integracji gospodarczej, a nie unifikacji socjalnej. Dopiero na początku lat 70 zmieniły się cele i priorytety wykorzystania środków EFS. Interwencje funduszu skoncentrowano na poszkodowanych regionach Wspólnoty oraz gałęziach przemysłu mających trudności restrukturyzacyjne. Wówczas także **po raz pierwszy zastosowano EFS jako instrument wspierania osób niepełnosprawnych**. Wiązało się to z tym, że na początku lat 70 w większości krajów Wspólnoty powracały do rządów ugrupowania socjaldemokratyczne co

¹ Grewiński M. „Europejski Fundusz Społeczny jako instrument integracji socjalnej Unii Europejskiej”, WSP TWP, Warszawa 2001, str. 61

powodowało, że polityka społeczna stawała się ważną dziedziną ponadnarodowych regulacji prawnych i planowania programów socjalnych. Z drugiej strony istniała także konieczność nowego podejścia do wielu kwestii społecznych, a to ze względu na ogromny wówczas wzrost bezrobocia, które powiększało się radykalnie na skutek światowego kryzysu paliwowo-gospodarczego. Kwestia osób niepełnosprawnych, przede wszystkim w aspekcie ich równouprawnienia w dostępie do edukacji i włączania na rynki pracy, stała się przedmiotem zainteresowania Wspólnot Europejskich.²

Europejski Fundusz Społeczny rozpoczął finansowanie projektów na rzecz osób niepełnosprawnych właśnie w tamtych czasach. Największe środki na programy związane z włączaniem osób niepełnosprawnych na rynki pracy otrzymywały wówczas Niemcy, a to dlatego, że to właśnie ten kraj przygotowywał największą liczbę profesjonalnych projektów szkoleniowych i podnoszenia kwalifikacji zawodowych dla osób niepełnosprawnych, w tym także na przystosowywanie miejsc pracy. Z czasem większość państw członkowskich wnioskowała o wsparcie inicjatyw na rzecz osób niepełnosprawnych z Europejskiego Funduszu Społecznego.³

Po przeprowadzeniu wielkiej reformy Europejskiego Funduszu Społecznego i innych funduszy strukturalnych w 1988 roku⁴ kwestia wspierania osób niepełnosprawnych nabrała specjalnego znaczenia. Wprowadzono kilka strategicznych celów polityki strukturalnej UE, w tym w ramach dwóch z nich (celu 1 i 3)⁵, umożliwiono pozyskanie wsparcia na inicjatywy i programy dotyczące osób niepełnosprawnych i niedostosowanych społecznie. Wówczas także powołano do życia Inicjatywę Wspólnotową HORIZON, która była finansowana w całości przez EFS i dotyczyła wspierania osób niepełnosprawnych i poszkodowanych socjalnie.⁶

Wspieranie w ramach kilku komponentów pod celami 1 i 3 polityki strukturalnej, a także w ramach inicjatywy HORIZON dotyczyło najróżniejszych projektów związanych z wcielaniem

² Zobacz: „Wstępny Program Działania Wspólnoty na Rzecz Zawodowej Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych” 1974-1979, a także uchwałę Rady z dnia 27.06.1974 roku ustanawiającą ten program.

³ Por. Grewiński M., Malinowski K. „Programy i inicjatywy UE na rzecz osób niepełnosprawnych” w: „Współczesna polityka społeczna Polski na tle Unii Europejskiej” red. L.Fraćkiewicz, A. Frączkiewicz-Wronka, Katowice 2000, str. 233

⁴ O reformie tej czytaj: Grewiński M., Malinowski K. „Europejski Fundusz Socjalny i rynek pracy w UE”, WSP TWP, Warszawa 1999, str. 21-27

⁵ Cel 1 dotyczący wspierania regionów zacofanych gospodarczo i cel 3 dotyczący zwalczania długoterminowego bezrobocia i bezrobocia młodzieży posiadał komponenty, w ramach których można było objąć wsparciem także osoby niepełnosprawne i projekty związane z nimi.

⁶ Por. „Beschäftigung- HORIZON- Bessere Beschäftigungsperspektiven für Behinderte”, Europäische Kommission 1997, str. 1

niepełnosprawnych na rynki pracy, podnoszeniem kwalifikacji i wykształcenia osób niepełnosprawnych, organizowaniem dla nich szkoleń, bezpłatnych konsultacji, poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy. Ze środków funduszu mogły być także wypłacane zapomogi finansowe dla tych niepełnosprawnych, którzy inicjowali działalność gospodarczą (np. handlową lub usługową). Ponadto projekty mogły dotyczyć szerokiego wachlarza dostosowywania miejsc pracy, tworzenia nowych stanowisk dla poszkodowanych socjalnie, zachęcania pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych poprzez dopłaty do ich pensji. Właściwie EFS finansował wszelkie projekty, które przyczyniały się do poprawiania szans niepełnosprawnych na rynku pracy. Mogły być to także projekty związane z organizacją konferencji, seminariów, spotkań z partnerami społecznymi, projekty informacji społecznej i przełamywania barier społecznych, a także stereotypowych postaw, które utrudniają osobom niepełnosprawnym integrację zawodowo-społeczną.⁷

Unia Europejska definiuje niepełnosprawność z dużą elastycznością⁸. Ze względu na fakt, że w poszczególnych państwach członkowskich bardzo różnie określa się niepełnosprawność⁹, dlatego też projekty finansowane z EFS dotyczyły zarówno niepełnosprawnych fizycznie, umysłowo i psychicznie, jak i grup wykluczonych społecznie (niepełnosprawnych społecznie), np. bezdomnych, recydywistów, byłych więźniów, uzależnionych od narkotyków i alkoholu, imigrantów i uchodźców, „wiecznych podróżników”.¹⁰

Ze względu na specyfikę i złożoność problematyki niepełnosprawności Unia Europejska uznaje, że w programach i inicjatywach finansowanych przez EFS istnieje konieczność zastosowania **indywidualnych środków pomocy**, a to oznacza w praktyce, że projekty mają być dostosowane do specyfiki grup wspierania, ich potrzeb i oczekiwań. Stąd też z funduszu finansuje się projekty dotyczące min.: motywowania do zmiany stylu życia, uwierzenia w swoje możliwości, rozpoczęcia leczenia lub rehabilitacji, orientowania zawodowego odpowiednio do indywidualnych predyspozycji i rodzaju niepełnosprawności, podwyższania kwalifikacji i integracji ze społeczeństwem. Różne projekty muszą być oczywiście przygotowywane dla

⁷ Por. „Gegen die Ausgrenzung aus dem Arbeitsmarkt”, Europäische Kommission 1997

⁸ Generalnie uznaje się trzy wymiary niepełnosprawności: 1- uszczerbek na zdrowiu, 2- zakłócenie zdolności normalnego życia, 3- wpływ czynników socjo- kulturowych np. pokrzywdzenie społeczne. Zobacz: Głąbicka K. „Polityka społeczna Wspólnot Europejskich”, WSP TWP, Warszawa 1998, str. 185

⁹ Na przykład w Grecji bardzo surowo definiuje się niepełnosprawność, a np. w Niemczech bardziej liberalnie.

¹⁰ Grupy wykluczone społecznie używa się często w literaturze zachodniej zamiennie z grupami poszkodowanymi socjalnie. Można tu zatem rozszerzać potencjalne grupy wsparcia z EFS o np. samotnych rodziców, żebraków, prostytutki.

niepełnosprawnych ruchowo, inne dla osób głuchych, niewidomych, głuchoniemych, czy okaleczonych, jeszcze inne dla grup poszkodowanych socjalnie.¹¹

Tylko na lata 1994- 1999 w ramach celu 3 Europejskiego Funduszu Społecznego na grupy poszkodowane (niepełnosprawni i izolowani społecznie) przeznaczono 3 miliardy ECU. Z budżetu inicjatywy HORIZON wypłacono w ostatnich latach przeszło 500 milionów ECU , które pozwoliły sfinansować przeszło 1200 projektów!¹². Biorąc pod uwagę fakt, że blisko 40 milionów mieszkańców Wspólnoty to osoby niepełnosprawne, w tym prawie połowa to osoby w wieku aktywności zawodowej, istnieje w dalszym ciągu pilna potrzeba kontynuowania wspierania osób niepełnosprawnych, tym bardziej, że jak pokazują statystyki bezrobocie wśród niepełnosprawnych waha się od 18% w Niemczech do 82% w Finlandii. W większości krajów UE bezrobocie wśród osób niepełnosprawnych jest 2-3- krotnie wyższe, aniżeli bezrobocie ogólne. Dlatego też podczas ostatnich konferencji międzynarodowych w ramach Wspólnoty dużo miejsca poświęcano osobom niepełnosprawnym.¹³

Zapisy o niedyskryminacji osób niepełnosprawnych uwzględnił Traktat Amsterdamski z 1997r. Także na konferencji w Luksemburgu w XI 1997 r. dyskutowano o konieczności włączania niepełnosprawnych na rynki pracy. W ramach „Procesu Luksemburskiego”, a później postanowień Nicejskich wypracowano plan działania na rzecz grup poszkodowanych socjalnie¹⁴, który zawierał postulaty stosowania obok tradycyjnych form wspierania, specjalnych środków pomocy takich jak: motywowanie do zmiany stylu i trybu życia, uwierzenia w swoje możliwości, zwiększanie elastyczności i mobilności zawodowej, podwyższanie kwalifikacji¹⁵. Unia Europejska w dalszym ciągu zaleca w tym zakresie stosowanie „indywidualnych środków pomocy” i zaadoptowanie instrumentów wspierania do potrzeb beneficjentów.¹⁶

W ostatnich latach poszczególne państwa członkowskie UE w sposób bardzo zróżnicowany wykorzystywały środki EFS na zadania związane ze wspieraniem osób niepełnosprawnych i grup pokrzywdzonych. Projekty pomocy i wspierania z EFS były uzależnione od indywidualnych

¹¹ „Beschäftigung- HORIZON- Bessere...”, op.cit., str. 5-9

¹² „Gegen die Ausgrenzung aus dem Arbeitsmarkt – ESF Projektbeispiele”, EK, Luxemburg 1998, str.14.

¹³ „Beschäftigung- HORIZON- Bessere...”, op.cit., str. 3-4

¹⁴ Szczyt Luksemburski, XI 1997r.: Szczyt Nicejski, XII 2000r.

¹⁵ W 2000 roku na bazie Europejskiej Agendy Socjalnej Unia Europejska powołała dwuletnią Strategię Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu, która zakłada ograniczenie ubóstwa i marginalizacji społecznej grup poszkodowanych.

¹⁶ Zobacz min. „Beschäftigung und ADAPT- zwei Gemeinschaftsinitiativen für die Entwicklung von Humanressourcen”, Europäische Kommission, str. 8-9

potrzeb i inicjatyw poszczególnych krajów. We Francji na przykład rozwinięto na szeroką skalę program integracji imigrantów. Oprócz kursów językowych obcokrajowcy zapoznawali się z historią i kulturą Francji, organizowano integracyjne spotkania z Francuzami, aby bezpośrednio skontaktować mieszkańców kraju z ludnością napływową, a tym samym rozwiązać stereotypy i uprzedzenia rasowe. W Luksemburgu finansowano z EFS projekt „Drogi do świata pracy”, który to program wspierał ciężko niepełnosprawnych w formie indywidualnej zapomogi. W Holandii jeden z programów dotyczył tych bezrobotnych, którzy na skutek problemów psychologicznych i psychicznych mieli trudności z zatrudnieniem. W Göteborgu w Szwecji EFS finansował specjalny projekt dla uzależnionej od narkotyków i alkoholu młodzieży w wieku 18-35 lat. W Irlandii pomagano osobom karanim, którzy po wyjściu na wolność potrzebowali wrócić do normalnego życia społecznego, a w Danii na przykład EFS finansował antyrasistowski projekt integracji społeczności kolorowej z Duńczykami, którzy byli uprzedzeni wobec obcokrajowców¹⁷.

Unia Europejska realizując taką politykę wobec osób niepełnosprawnych, a także grup poszkodowanych i ryzyka socjalnego pragnie nie tylko pomóc tym grupom, ale także rozpropagować idee tolerancji, równości, pluralizmu społecznego i poszanowania godności człowieka bez względu na to czy jest on niepełnosprawny, uzależniony, czy pochodzi z innego kraju¹⁸. Dlatego na przykład od wielu już lat w Unii Europejskiej, cała nowoczesna architektura dostosowana jest do potrzeb osób niepełnosprawnych, tak by każdy inwalida czuł się przede wszystkim człowiekiem, a nie kaleką. W miejscach publicznych (dworce, parki) spotkać można pracowników socjalnych próbujących pomóc alkoholikom i bezdomnym. EFS jest aktywny także w takich dziedzinach¹⁹.

Duże znaczenie w polityce EFS na rzecz osób niepełnosprawnych i grup wykluczonych miała do niedawna Inicjatywa Wspólnotowa ZATRUDNIENIE²⁰, która była programem Komisji Europejskiej na okres 1994-1999, a dotyczyła wspierania grup wykluczonych z rynku pracy i dyskryminowanych w zatrudnieniu. Inicjatywa ta została stworzona bezpośrednio po

¹⁷ „Gegen die Ausgrenzung aus dem Arbeitsmarkt – ESF Projektbeispiele”, Europäische Kommission, Luxemburg 1998, str. 18-46.

¹⁸ Ibidem, str. 15.

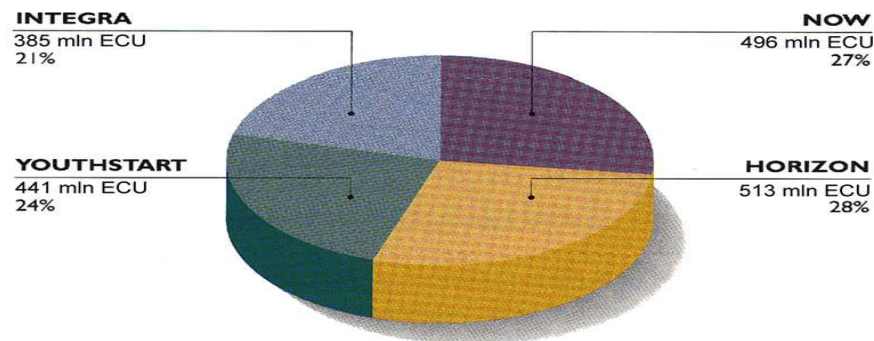
¹⁹ EFS może finansować również takie działania jak „Misje Dworcowe”, o których pisze w nieco innym aspekcie prof. J. Auleytner, zob. min. „Polityka Społeczna – teoria i organizacja”, Warszawa 2000.

²⁰ Z niemieckiego: Beschäftigung; z angielskiego: Employment – jedna z nielicznych tłumaczonych Inicjatyw Wspólnotowych.

opublikowaniu „Białej Księgi Wzrostu, Konkurencyjności i Zatrudnienia”²¹ oraz „Białej Księgi Polityki Społecznej”²². Była ona odpowiedzią Unii Europejskiej na wyzwania związane ze zmianami gospodarczymi i społecznymi, a przede wszystkim niepokojącą sytuacją na rynku pracy²³.

Do 1997 roku Inicjatywa ZATRUDNIENIE składała się z trzech podinicjatyw: NOW, HORIZON i YOUTHSTART. Budżet tej inicjatywy zaplanowano na 2,735 mld. ECU, z czego środki Unii Europejskiej wynosiły wstępnie 1,525 mld. ECU. Decyzją Komisji Europejskiej z 8 maja 1996 roku²⁴ zwiększono środki tej inicjatywy o 300 mln. ECU, a z podinicjatywy HORIZON wydzielono nową podinicjatywę -INTEGRA, która przejęła niektóre zadania podinicjatywy HORIZON. INTEGRA rozpoczęła działalność 1.07.1997r. i była przeznaczona do wspierania grup poszkodowanych na rynku pracy, za wyjątkiem osób niepełnosprawnych, którzy byli finansowani z podinicjatywy HORIZON²⁵.

Wykres 25: *Budżet Inicjatywy ZATRUDNIENIE w latach 1994-1999 z podziałem na podinicjatywy*

Źródło: „Beschäftigung – Youthstart - Neue Wege für die Beschäftigung von Jugendlichen, Europäische Kommission, 1997, str.211.

Celem Inicjatywy ZATRUDNIENIE było przede wszystkim wspieranie solidarności i spójności socjalnej, wyrównywanie szans zawodowych, wspieranie rozwoju zasobów ludzkich i ułatwianie dojścia do rynku pracy. Wszystkie podinicjatywy musiały posiadać **ponadgraniczny charakter**, to znaczy współfinansowanie projektów musiało dotyczyć minimum dwóch krajów.

²¹ „Weißbuch - Wachstum, Wettbewerbsfähigkeit und Beschäftigung” XII 1993.

²² „Weißbuch zur Sozialpolitik” VII 1994.

²³ Na lata 2000 – 2006 zadania inicjatywy „ZATRUDNIENIE” zostały przejęte przez nową IW-EQUAL.

²⁴ Entscheidung der Europäischen Kommission von 8.05.1996 (zobacz: AB I 96 C 200/13 vom 10.07.1996).

²⁵ „Beschäftigung – INTEGRA – ESF” – Ein neuer Aktionsbereich in der Gemeinschaftsinitiative Beschäftigung”, str. 1.

Takie rozwiązanie niosła za sobą koncepcja partnerstwa międzynarodowego, wymiany doświadczeń i opinii na dany temat czy zagadnienie²⁶. Kolejnym czynnikiem obowiązującym wszystkie projekty finansowane z tej inicjatywy był ich **innowacyjny charakter**. Chodziło tu o to, aby poszczególne programy zawierały w sobie nowe koncepcje i metody działania, aby nie były się nowoczesnych rozwiązań i eksperymentów. Celem bowiem inicjatywy ZATRUDNIENIE było między innymi znalezienie nowych rozwiązań wspierania rynku pracy, a także stworzenie szerokiego zaplecza środków gotowych do interwencji.

Komisja Europejska podkreślała tutaj **konieczność lokalnego zaangażowania** podmiotów gospodarczych i społecznych, w tym organizacji pozarządowych, które odgrywają znaczącą rolę w projektach EFS na rzecz osób niepełnosprawnych i grup poszkodowanych socjalnie.²⁷

Inicjatywa Wspólnotowa HORIZON

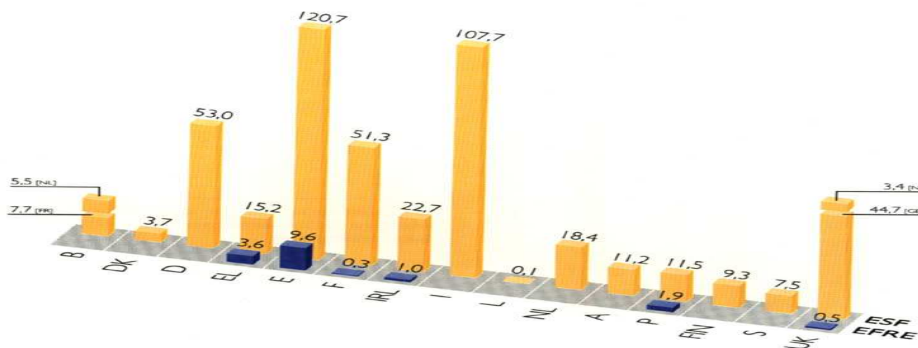
Inicjatywa Wspólnotowa HORIZON zajmowała się w latach dziewięćdziesiątych wszystkimi międzynarodowymi projektami dotyczącymi wspierania niepełnosprawnych na rynkach pracy i wyrównywania ich szans. W latach 1989-1993 HORIZON dysponowała sumą 305 milionów ECU. Inicjatywa ta współpracowała z utworzonym wówczas projektem HELIOS, który był finansowany bezpośrednio z budżetu Unii Europejskiej, a także z programem Handynet-System.²⁸ Oba te projekty dotyczyły współpracy i wymiany doświadczeń między partnerami społecznymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych, min. poprzez rozwój skomputeryzowanego systemu informacji i tworzenia bazy danych o instytucjach i organizacjach pozarządowych zajmujących się problemami tej grupy. W roku 1994 Komisja Europejska zwiększyła wyraźnie środki na HORIZON ustalając budżet tej inicjatywy na 730 milionów ECU.

²⁶ O zasadzie partnerstwa zobacz min: Grewiński M. „Europejski Fundusz Społeczny jako instrument integracji socjalnej UE”, op.cit., str. 94, a także „Beschäftigung – HORIZON – ESF” 1997, str. 2.

²⁷ O roli organizacji pozarządowych w projektach EFS zobacz min. Leś E., Mazur-Barańska A., Nałęcz S. „Potencjał polskich organizacji non-profit w realizacji programów Europejskiego Funduszu Społecznego” w: Europejski Fundusz Społeczny- szansa i wyzwanie dla Polski, Warszawa 2001, str. 60-105

²⁸ O Heliosie zobacz: Decyzja Rady 88/231/EWG z 18.04.1988 r, czytaj także: Grewiński M., Malinowski K. „Programy i inicjatywy UE na rzecz osób niepełnosprawnych”, op.cit., str. 230-231

Wykres: *Całościowy budżet dla zakresu akcji HORIZON w Inicjatywie ZATRUDNIENIE w latach 1994-99 (ceny z 1996 w mln ECU)*

Źródło: Komisja Europejska, dep V/02, zobacz też: *Hilfe für Jugendliche beim Übergang von der Schule zum Beruf*, Europäische Kommission, str.46.

W ramach inicjatywy HORIZON wspierano w latach 1994-1999 następujące przedsięwzięcia²⁹:

- połączenie wykształcenia z praktyką zawodową i środkami informacji,
- specjalne, indywidualne środki pomocy dla osób niepełnosprawnych,
- zwiększanie możliwości ofert pracy dla niepełnosprawnych przez współpracę między specjalistami rynku pracy i pracodawcami oraz zachęcanie ich do zatrudniania niepełnosprawnych,
- aktywizację niepełnosprawnych i motywowanie do szukania zatrudnienia, zmianę nastawienia pracodawców, związków zawodowych i innych podmiotów rynku pracy do zatrudniania niepełnosprawnych.

W ramach Inicjatywy HORIZON możliwe było także szerokie zastosowanie takich środków pomocy niepełnosprawnym jak: rozwój nowych metod kształcenia, poradnictwa pracy, doskonalenie systemu wychowania w duchu tolerancji, integrowania społeczeństwa z niepełnosprawnymi, dostosowywanie stanowisk pracy do zatrudnienia osób niepełnosprawnych, tworzenie nowych miejsc pracy, zastosowanie środków innowacyjnych, zwiększanie udziału niepełnosprawnych w życiu społecznym i publicznym³⁰. Takie ujęcie problemu związane było z decyzją Komisji z dnia 30.07.1996 roku, która stworzyła specjalną strategię wyrównywania szans dla niepełnosprawnych³¹. Wskazywano w niej między innymi na potrzebę:

²⁹ „Die Beschäftigungsinitiative von der Planung zur Aktion” Europäische Kommission, 1995 lub „Der ESF in der Förderperiode 1994-1999”, op. cit., str. 44-45.

³⁰ Grewiński M., Malinowski K. „Europejski Fundusz Socjalny i rynek pracy w UE”, op.cit. str. 77-78

³¹ Mitteilung der Europäischen Kommission über die Chancengleichheit von Behinderten, angenommen am 30.07.1996, KOM (96) 406.

- wspierania niepełnosprawnych na drodze do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym,
- likwidację barier przeszkadzających niepełnosprawnym w aktywnym życiu zawodowym,
- poszanowanie autonomii i niezależności niepełnosprawnych,
- dostosowanie powszechnego i zawodowego systemu kształcenia w celu aktywnego uczestnictwa w nim niepełnosprawnych,
- dostosowanie specjalistycznej opieki nad niepełnosprawnymi,
- usuwanie barier w infrastrukturze i poszerzanie dostępu społecznego dla osób niepełnosprawnych,
- otwieranie dla niepełnosprawnych różnych branż, instytucji naukowych, kulturalnych i sportowych.

Działalność Inicjatywy HORIZON odpowiadała wszystkim powyższym zadaniom, a nawet rozszerzała w wielu miejscach swe zaangażowanie w celu poprawy sytuacji w tej grupie.

Poszczególne państwa realizowały różnorodne projekty, które finansowane były z EFS w ramach inicjatywy HORIZON. W kilku państwach, jak na przykład w Grecji, Irlandii i Holandii, aż jedna trzecia wszystkich projektów z Inicjatywy HORIZON dotyczyła osób mających kłopoty z nauką. W Niemczech i Hiszpanii w ponad 20% projektów wspierano umysłowo chorych w celu ich lepszego przygotowania dla potrzeb zatrudnienia. W Danii wspieranie koncentrowano na osobach z zaburzeniami wzroku, słuchu i mowy. Bardzo ważną kwestią jest to, że aż 10% wszystkich środków przeznaczano na niepełnosprawną młodzież. Tylko 1% projektów HORIZON dotyczyło finansowania pracodawców.

Interesujący był program „Socialnåmden” w Szwecji gdzie próbowano stworzyć dla długookresowych bezrobotnych z problemami psychicznymi miejsca pracy w przedsiębiorstwach oczyszczających i chroniących środowisko naturalne. Projekt trwający 35 miesięcy miał na celu polepszyć psychiczne nastawienie bezrobotnych do życia i stworzyć im warunki spełnienia i samorealizacji. Projekt był koordynowany przez miejski szpital, służby socjalne i firmy związane z ochroną środowiska. Partnerami zagranicznymi były Niemcy i Austria³². Innym ciekawym projektem w ramach HORIZON był niemiecki program „Abbleh” przeznaczony dla niepełnosprawnej młodzieży. Przygotowanie młodych ludzi w zakresie poznania systemów komputerowych, nowoczesnej informacji i komunikowania były głównymi celami szkolenia.

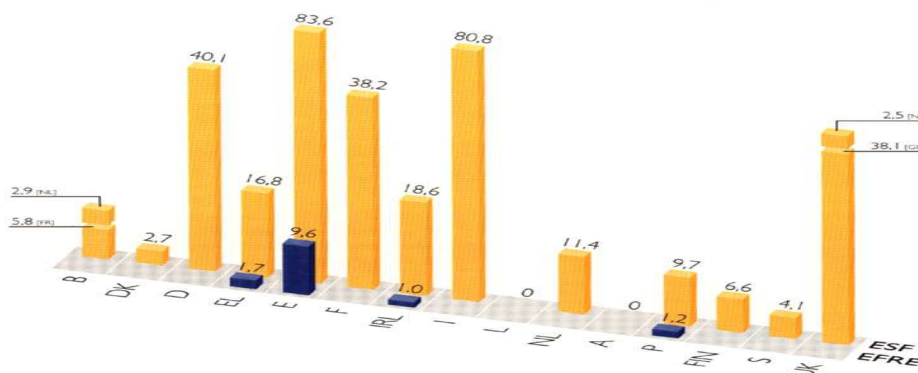
³² „Beschäftigung-HORIZON ...”, op. cit., str. 11.

We Włoszech przeznaczono 424 tysięcy ECU na 2-letni projekt stworzenia banku danych o ofertach pracy dla osób niepełnosprawnych, a także o informacji dla pracodawców z praktycznymi poradami jak postępować przy zatrudnianiu niepełnosprawnych³³.

Inicjatywa Wspólnotowa INTEGRA³⁴

Inicjatywa Wspólnotowa INTEGRA, która została wydzielona przez Komisję z inicjatywy HORIZON, była aktywna od początku 1997 roku, a celem jej było wspieranie wszystkich grup poszkodowanych i wyłączonych z rynku pracy za wyjątkiem osób niepełnosprawnych fizycznie i psychicznie. Dla utworzonej INTEGRY wydzielono na lata 1997-1999 budżet w wysokości 385 mln. ECU. Ze względu na wcześniejsze już zaangażowanie Inicjatywy HORIZON w problemy „grup poszkodowanych” można mówić o pogłębionym zakresie działania INTEGRY i większej koncentracji środków finansowych. Inicjatywa HORIZON była przeciążona ogromem zadań, dlatego też Komisja zmuszona została do wyodrębnienia działań na rzecz niepełnosprawnych i innych grup poszkodowanych socjalnie.

Wykres: *Całościowy budżet dla zakresu akcji INTEGRA w Inicjatywie ZATRUDNIENIE w latach 1994-99 (ceny z 1996 w mln. ECU)*

Źródło: Komisja Europejska, dep. V/02, zobacz też: Hilfe für Jugendliche beim Übergang von der Schule zum Beruf, Europäische Kommission, str.45.

Inicjatywa INTEGRA obejmowała następujące grupy ryzyka socjalnego: imigrantów, uciekinierów, bezdomnych, narkomanów, rodziców samotnie wychowujących dzieci, więźniów i recydywistów. Głównym zadaniem tej inicjatywy było ponowne włączenie przedstawicieli tych

³³ Ibidem, str.12-14.

³⁴ Część poświęconą IW INTEGRA oparłem o: „Beschäftigung-INTEGRA-ESF”, EK, str. 1-6.

grup do pracy zawodowej, a także udzielenie indywidualnej pomocy socjalnej umożliwiającej zmianę trybu życia i przystosowania do życia w społeczeństwie. Całkiem nowym zadaniem powierzonym tej inicjatywie była specjalna troska o imigrantów i uciekinierów, którzy często mając kłopoty językowe i kulturowe, pozbawieni są jakiegokolwiek pomocy ze strony państwa czy społeczeństwa, a dodatkowo narażeni są jeszcze na wrogie postawy ze strony obywateli danego państwa, gdyż w dalszym ciągu występuje w krajach członkowskich UE stereotypowe myślenie i uprzedzenia w stosunku do cudzoziemców, a czasami nawet postawy rasistowskie.

Ze względu na fakt, że niektóre grupy poszkodowane socjalnie koncentrują się przede wszystkim w aglomeracjach miejskich (np. narkomani, bezdomni) INTEGRA współpracowała w tym zakresie z innymi Inicjatywami Wspólnotowymi min.: z inicjatywą URBAN, która finansowała projekty dotyczące problemów miast i ich środowisk³⁵.

W ramach INTEGRY istniały cztery zakresy środków zaradczych, finansowanych z EFS³⁶:

1. Środki wspierania mające na celu integrację grup ryzyka ze społeczeństwem oraz podejmowanie przez grupy poszkodowane inicjatyw służących zmianom w stylu życia i stosunku do pracy:
 - chodziło tu zarówno o zorganizowanie odpowiednich służb socjalnych zajmujących się pomocą, a także udzielaniem porad, informacji i pośrednictwem w kwestiach zdrowotnych, prawnych, socjalnych, zawodowych i kształcenia dla tych grup, jak i bezpośrednie zaangażowanie tych instytucji w przełamywanie barier wśród pracodawców i potencjalnych pracowników, którzy odczuwają lęk przed wspólną pracą z osobą uzależnioną lub karaną,
 - specjalne środki na zwalczanie uprzedzeń, braku tolerancji i dyskryminacji,
 - tworzenie instrumentów dialogu i dyskusji między „grupami ryzyka”, a pracownikami i pracodawcami.
2. Rozwój kształcenia, systemu szkoleń, doksztalcania, kursów itp. dla grup poszkodowanych jako pierwszy krok do ich „rehabilitacji” lub „resocjalizacji”.
3. Wspieranie tworzenia miejsc pracy dla osób chcących rozpocząć normalne życie, a mających złe doświadczenia; pomoc dla wszystkich mających pomysły na samodzielną działalność gospodarczą, zawodową i społeczną.

³⁵ Inicjatywa URBAN wspiera rewitalizację obszarów miejskich także w aktualnym okresie programowania 2000-2006.

³⁶ Grewiński M. „Europejski Fundusz Społeczny jako instrument... op.cit., str. 148

4. Środki na informowanie społeczeństwa oraz w celu uczulenia go na krzywdę grup poszkodowanych i większego otwarcia na ludzi wyłączonych ze społeczeństwa.

Można zatem sprowadzić przeznaczenie środków wspierania INTEGRY do czterech celów:

- integracja społeczeństwa z grupami ryzyka,
- kształcenie,
- tworzenie miejsc pracy,
- uczulenie społeczeństwa na problemy innych grup.

Bardzo ważnym czynnikiem realizacji tej inicjatywy było zaangażowanie wszystkich regionalnych i lokalnych instytucji, podmiotów socjalnych, organizacji pozarządowych, zakładów pracy i pracowników tych firm w celu włączenia grup poszkodowanych na rynek pracy. **Lokalne partnerstwo, wielowymiarowe zastosowanie i partycypacja**³⁷ były najważniejszymi zasadami Komisji skierowanymi do zastosowania przez INTEGRĘ. Z powyższych zasad wynika, że w ramach tej inicjatywy pozostawiano dużą swobodę i autonomię projektów także grupom poszkodowanym, aby inicjatywa wychodziła także od nich, a nie tylko od społeczeństwa (zasada partycypacji). INTEGRA jako inicjatywa dla bardzo różnych środowisk dysponowała bardzo bogatym instrumentarium pomocy, od projektów związanych z kursami językowymi dla emigrantów (np. Francja) do pomocy mieszkaniowej i żywieniowej dla bezdomnych.³⁸

Obie podinicjatywy z grupy ZATRUDNIENIE, które wspierały osoby niepełnosprawne fizycznie, psychicznie i społecznie, ściśle współpracowały z celem 3 Europejskiego Funduszu Społecznego. Bardzo często w praktyce trudno było rozróżnić projekty EFS w ramach celu 3 i projekty związane z HORIZON i INTEGRA. Należy pamiętać, że wszystkie inicjatywy musiały posiadać ponadnarodowy i innowacyjny charakter, czego nie wymagano od projektów finansowanych bezpośrednio z EFS. Współpraca międzynarodowa w ramach projektów przynosiła wielokrotnie wiele pozytywnych efektów w postaci wymiany doświadczeń i poszukiwania innowacyjnych rozwiązań w zakresie wspierania osób poszkodowanych na rynku pracy.³⁹

Pozytywne doświadczenia Unii Europejskiej w realizacji projektów w ramach Inicjatyw Wspólnotowych HORIZON i INTEGRA, z których to środków sfinansowano kilka tysięcy

³⁷ Lokale Partnerschaft, Multidimensionaler Ansatz, Partizipation.

³⁸ „Beschäftigung INTEGRA- ESF”, Europäische Kommission, str. 1-3

³⁹ Ibidem

małych projektów na rzecz osób niepełnosprawnych, spowodowały, że Komisja Europejska także na lata 2000-2006 przewidziała specjalną inicjatywę Europejskiego Funduszu Społecznego, która ma za zadanie finansować działania dotyczące osób niepełnosprawnych i poszkodowanych socjalnie. Chodzi tu o Inicjatywę Wspólnotową EQUAL, która w całości finansowana jest z EFS, i która także musi mieć międzynarodowy i innowacyjny charakter. Obecnie UE przewidziała jedną inicjatywę dla wszystkich grup poszkodowanych, wykluczonych, dyskryminowanych i niedoreprezentowanych na rynku pracy, ale w ramach poszczególnych komponentów możliwe jest w dalszym ciągu wspieranie osób niepełnosprawnych.⁴⁰

W dalszym ciągu także w ramach regionalnego celu 1 i horyzontalnego celu 3 polityki strukturalnej możliwe jest z Europejskiego Funduszu Społecznego finansowanie priorytetów dotyczących osób niepełnosprawnych i grup poszkodowanych socjalnie. Ocenia się, że około 10% wszystkich środków Europejskiego Funduszu Społecznego poświęconych jest projektom na rzecz osób niepełnosprawnych.⁴¹

Polska po wejściu do Unii Europejskiej będzie objęta wsparciem z Europejskiego Funduszu Społecznego i innych instrumentów strukturalnych. Kraj nasz będzie mógł zatem wykorzystywać bezpośrednio środki EFS, a także z Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL na rzecz osób niepełnosprawnych w aspekcie poprawy szans edukacyjnych i zatrudnienia. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że dla osób niepełnosprawnych mieszkających w dużych aglomeracjach miejskich będzie istniała możliwość skorzystania ze środków Inicjatywy Wspólnotowej URBAN, która ma na celu promowanie zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich, a więc także dostosowań infrastrukturalno- architektonicznych dla potrzeb osób niepełnosprawnych.

Aby jednak skorzystać ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Polska musi być dobrze przygotowana do absorpcji środków funduszu, zarówno pod względem dostosowań prawnych jak i organizacyjnych. Istnieje pilna potrzeba budowy instytucji zarządzających i monitorujących działania EFS, a także przygotowania kadr i zaplecza technicznego. Należy również zagwarantować własne środki finansowe, które będą uzupełniać środki unijne w ramach zasady montażu finansowego.⁴² W celu realizowania działań na rzecz osób niepełnosprawnych i wykluczonych społecznie, finansowanych z EFS, należy także wśród partnerów społecznych

⁴⁰ O Inicjatywie wspólnotowej EQUAL zobacz: „Komunikat Komisji dla państw członkowskich ustalający wytyczne dla Inicjatywy wspólnotowej EQUAL”, Komisja Europejska, Bruksela 14.04.2000

⁴¹ na lata 2000-2006 Europejski Fundusz Społeczny dysponuje niebagatelną sumą 64 mld. euro

⁴² zasada montażu finansowego jest jedną z podstawowych zasad polityki pomocowej UE. Oznacza ona, że w większości programów i projektów wspierania poszczególne kraje, regiony lub beneficjenci powinny dodatkowo uzupełnić środki UE o 25% środków własnych. W przeciwnym razie wspieranie UE jest niemożliwe.

upowszechniać wiedzę i umiejętności na temat zadań i funkcji funduszu. Dotyczy to przede wszystkim organizacji pozarządowych, które będą mogły w przyszłości być beneficjentem środków EFS w celu realizacji projektów na rzecz osób niepełnosprawnych. Do czasu integracji z UE, kiedy to uzyskamy dostęp do funduszy strukturalnych możemy już w tej chwili wykorzystywać środki przedakcesyjne i programy specjalne, które są pilotażowymi programami pod przyszłe zastosowanie instrumentów strukturalnych, w tym Europejskiego Funduszu Społecznego. Warto zainteresować się już w tej chwili możliwościami jakie istnieją w ramach pomocy z PHARE 2- komponent spójności społeczno-gospodarczej, czy też programem ACCESS, gdyż może się okazać, że już w tej chwili istnieją możliwości wsparcia osób niepełnosprawnych lub grup wykluczonych społecznie.

Przykłady projektów realizowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego na rzecz osób niepełnosprawnych, w tym w ramach Inicjatywy Wspólnotowej HORIZON:

1. Projekty kształcenia personelu i specjalistów pracujących z niepełnosprawnymi.
 - projekty te zakładają kształcenie fachowców i doradców do pracy z niepełnosprawnymi. Celem projektów jest przygotowanie ludzi potrafiących w profesjonalny sposób pomóc osobom niepełnosprawnym (także psychicznie) i ukierunkować ich zawodowo (np. projekt WESTEC)
 - projekty fachowego poradnictwa (także psychologicznego)
2. Projekty dotyczące podnoszenia kwalifikacji osobom niepełnosprawnym.
 - różnorodne projekty łączenia nauki z zajęciami warsztatowymi,
 - kształcenie w nowoczesnych zawodach informacyjnych i komunikacyjnych,
 - podnoszenie wykształcenia osób niepełnosprawnych w celu zwiększenia ich szans na rynku pracy ,
 - kształcenie w specjalistycznych zawodach, ukierunkowywanie zainteresowań,
 - przyuczanie do zawodu, obsługi maszyn lub specjalnych czynności.

3. Projekty związane z rehabilitacją osób niepełnosprawnych w celu zwiększenia szans na rynku pracy i powrotu do społeczeństwa.
 - finansowanie wszelkiego rodzaju rehabilitacji funkcjonalnej i społecznej,
 - znane są przypadki dofinansowania z EFS nawet budowy basenu, który służył rehabilitacji osób niepełnosprawnych
3. Tworzenie i dostosowywanie miejsc pracy w przedsiębiorstwach.
 - projekty dostosowujące zaplecze infrastruktury i architektury (np. eliminowanie barier dla poruszających się na wózkach inwalidzkich),
 - projekty służące dostosowywaniu stanowiska pracy, zaplecza maszynowego itd.
 - zapomogi finansowe dla pracobiorców, którzy zatrudniają osoby niepełnosprawne,
 - zapomogi finansowe dla rozpoczynających działalność gospodarczą.
4. Specjalistyczne projekty dla grup osób:
 - niepełnosprawnych fizycznie, psychicznie,
 - niewidomych, głuchoniemych,
 - niepełnosprawną młodzież i kobiety.
5. Projekty informowania społeczeństwa o problemach osób niepełnosprawnych i konieczności równouprawnienia tej grupy w aspekcie równości szans na rynku pracy.

UWAGA

Wszelkie prawa autorskie zastrzeżone i prawnie chronione. Przedruk materiałów w części lub całości możliwy tylko i wyłącznie za zgodą autora. Cytowanie oraz wykorzystywanie fragmentów prac dozwolone tylko za podaniem źródła.

Copyright by Mirosław Grewiński (w niektórych przypadkach także poszczególne Wydawnictwa).

[Plik pobrano z www.mirek.grewinski.pl](http://www.mirek.grewinski.pl)